

૫ ગુણવતી કન્યા (ગુણિયલ કન્યા)

પ્રસ્તાવના

* કવિ દંડી. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં ગદ્યકાર તરીકે સુપ્રસિદ્ધ થયેલું એક નામ. તેમણે રચેલા અનેક ગ્રંથોમાંનો એક ગ્રંથ છે ‘દશકુમારચરિતમ્’. આ ગ્રંથ એ કવિની કલ્પના છે. જેમાં દશ કુમારો જુદી-જુદી દિશાઓમાં યાત્રા માટે જાય છે. અને તે યાત્રા દરમિયાન થયેલા અનુભવોનું વર્ણન દશ ઉચ્છ્વાસમાં કરવામાં આવ્યું છે. છઠ્ઠા ઉચ્છ્વાસ એટલે કે પ્રકરણમાં કુમાર મંત્રગુપ્ત પોતાની યાત્રા દરમિયાન થયેલા અનુભવોનું વર્ણન કરતાં કહે છે કે,

સ્ત્રી અને પુરુષ એ સંસારરૂપી રથનાં બે પૈડાં છે. અને તે બંને, રથનાં પૈડાંની જેમ આકાર અને પ્રકારમાં એકસરખા જ હોવા જોઈએ. તો જ ગૃહસ્થ જીવન બરાબર ચાલે.

અહીં આ પાઠમાં કથાનો નાયક શક્તિકુમાર પોતે ગુણવાન છે. અને તે પોતાના જેવી ગુણવાન કન્યા સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છે છે. ગુણિયલ કન્યા શોધવા માટે તે એક યોજના વિચારે છે. એક પ્રસ્થ એટલે કે અંદાજે બે કિલો જેટલી ડાંગર માંથી જે કન્યા વિવિધ વાનગીઓ બનાવી તેને જમાડી શકે એવી કન્યા સાથે લગ્ન કરવું એમ તે નક્કી કરે છે.

કન્યાની શોધમાં તે દેશદેશાવર ભ્રમણ કરે છે. તો વિદ્યાર્થીમિત્રો શક્તિકુમાર પોતાને અનુરૂપ ગુણવંતી કન્યા મેળવવા ક્યાં ક્યાં ફરે છે અને કેવી રીતે તેને ગુણવંતી કન્યા મળે છે એ આપણે આ પાઠમાં અભ્યાસ કરીએ.

સ્વાધ્યાય

1. અધોલિખિતેભ્યઃ વિકલ્પેભ્યઃ સમુચિતમ્ ઉત્તર ચિનુત।

નીચે લખેલા વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય ઉત્તર પસંદ કરો.

1. કસ્મિન્ વર્ષે પ્રવિષ્ટઃ શક્તિકુમારઃ ચિન્તામાપન્નઃ?

(ક) દ્વાવિંશતિતમે

(ખ) વિંશતિતમે

(ગ) એકવિંશતિતમે

(ઘ) ચતુર્વિંશતિતમે

2. શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ કિમર્થં દેશમ્ અભ્રમત્ ?

(ક) ધનાર્જનાર્થમ્

(ખ) વિદ્યાગ્રહણાય

(ગ) દારગ્રહણાય

(ઘ) ધનગ્રહણાય

3. બુદ્ધિમતી કન્યા શાલીન્ કુત્ર તપ્તવતી?

(ક) અગ્રૌ

(ખ) આતપે

(ગ) ચત્વરે

(ઘ) સમાનાયાં ભૂમૌ

4. तुषान् विक्रीय धात्री किम् आनीतवती?

(क) घृतम्

(ख) काष्ठानि

(ग) जलम्

(घ) शाकम्

5. कन्या धात्रीमुखेन अतिथिं प्रथमं किं निवेदितवती?

(क) प्रतीक्षाकरणाय

(ख) आसनग्रहणाय

(ग) भोजनाय

(घ) स्नानाय

6. इन्धनानि जलेन शमयित्वा कन्या किं प्राप्तवती?

(क) कृष्णाङ्गारान्

(ख) काष्ठानि

(ग) जलम्

(घ) शाकम्

7. भोजनान्ते कन्यया कस्य व्यवस्था कृता?

(क) शयनस्य

(ख) ताम्बूलस्य

(ग) तक्रस्य

(घ) मिष्टान्नस्य

8. कन्या विविधं व्यञ्जनं केन विरचितवती?

(क) स्वकीयेन बुद्धिबलेन

(ख) क्रीतेन इनेन

(ग) प्रस्थपरिमितेन धान्येन

(घ) स्वकीयेन धनेन

2. एकवाक्येन संस्कृतभाषयाम् उत्तरत।

એક વાક્યમાં સંસ્કૃત ભાષામાં ઉત્તર લખો.

1. શ્રેષ્ઠિપુત્રસ્ય નામ કિમ્ આસીત્?

ઉત્તરમ્: શ્રેષ્ઠિપુત્રસ્ય નામ શક્તિકુમાર: આસીત્।

2. દેશાન્ ભ્રમન્ શક્તિકુમાર: એકદા કુત્ર સમાગત: ?

ઉત્તરમ્: દેશાન્ ભ્રમન્ શક્તિકુમાર: એકદા કાવેરીતીરપત્તને સમાગત:।

3. શક્તિકુમાર: વિરલભૂષણાં કુમારીં કુત્ર અપશ્યત્?

ઉત્તરમ્: શક્તિકુમાર: વિરલભૂષણાં કુમારીં કૂપે અપશ્યત્।

4. કન્યા તણ્ડુલાન્ કેન પ્રક્ષાલિતવતી?

ઉત્તરમ્: કન્યા તણ્ડુલાન્ જલેન પ્રક્ષાલિતવતી।

5. મોજ્યાદીનાં પદાર્થાનાં વર્ણનં કૃત્વા કન્યા કિં કૃતવતી?

ઉત્તરમ્: મોજ્યાદીનાં પદાર્થાનાં વર્ણનં કૃત્વા કન્યા અતિથે: મોજનરુચિમ્ વર્ધિતવતી (અવર્ધયત્)।

3. अधोलिखितां कृदन्तानां प्रकारं लिखत।

નીચે લખેલા કૃદંતના પ્રકાર લખો.

1. પ્રવિષ્ટ: – ત – પ્રત્યયાન્તં કર્તરિ ભૂતકૃદન્તમ્

2. આકૃષ્ટમ્ – કર્મણિ – ભૂતકૃદન્તમ્

3. મોજયિતુમ્ – પ્રેરક હેત્વર્થક તુમન્તમ્ અવ્યયમ્।

4. ઉક્ત્વા – સમ્બન્ધક ભૂતકૃદન્તમ્ ત્વાન્તમ્ અવ્યયમ્
5. આદાય – સમ્બન્ધક ભૂતકૃદન્તમ્ લ્યવન્ત અવ્યયમ્
6. નિવેદિતવતી – તવત્ – પ્રત્યયાન્તં પ્રેરક કર્તારિ ભૂતકૃદન્તમ્

4. સન્ધિવિચ્છેદં કુરુત ।

સંધિ વિચ્છેદ કરો.

1. પ્રવિષ્ટસ્તદા = પ્રવિષ્ટઃ + તદા
2. સોઽચિન્તયત્ = સઃ + અચિન્તયત્
3. તુષેભ્યસ્તણ્ડુલાઃ = તુષેભ્યઃ + તણ્ડુલાઃ
4. વ્યઞ્જનઞ્ચ = વ્યઞ્જનમ્ + ચ

5. સમાસપ્રકારં લિખત ।

સમાસના પ્રકાર લખો.

1. દારવિહીનાનામ્ = તૃતીયા તત્પુરુષ સમાસઃ
2. ઘૃતસહિતમ્ = તૃતીયા તત્પુરુષ સમાસઃ
3. પિનદ્ધશાલિઃ = बहुव्रीहि સમાસઃ
4. વિરલભૂષણામ્ = बहुव्रीहि સમાસઃ
5. શાલિપ્રસ્થેન = ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસઃ
6. કૃષ્ણાઙ્ગારાન્ = કર્મધારય સમાસઃ
7. ગુણસમ્પદા = ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસઃ
8. સ્વનગરમ્ = ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસઃ અથવા કર્મધારય સમાસઃ।

6. ઉદાહરણાનુસારં શબ્દરૂપં લિખત ।

ઉદાહરણ અનુસાર શબ્દરૂપ લખો.

	શબ્દઃ	લિઙ્ગમ્	વિભક્તિ	વચનમ્
ઉદાહરણમ્ – વચનાત્	વચન	નપુ.	પઞ્ચમી	એકવચન
1) કઞ્ચિનગરે	કઞ્ચિનગર	નપુ.	સપ્તમી	એકવચનમ્
2) જીવનસ્ય	જીવન	નપુ.	ષષ્ઠી	એકવચનમ્
3) માર્યામ્	માર્યા	સ્ત્રી.	દ્વિતીયા	એકવચનમ્
4) દારગ્રહણાય	દારગ્રહણ	નપુ.	ચતુર્થી	એકવચનમ્
5) સમ્મતૌ	સમ્મતિ	સ્ત્રી.	સપ્તમી	એકવચનમ્
6) અનેન	ઇદમ્ (સર્વનામ)	પુ. નપુ.	તૃતીયા	એકવચનમ્

7. કોષ્ઠગતાનિ પદાનિ પ્રયુજ્ય વાક્યાનિ રચયત । ।

કૌંસમાં આપેલા શબ્દો વડે વાક્ય રચો.

(1) શેઠનો દીકરો શક્તિકુમાર નિવાસ કરતો હતો.

(શ્રેષ્ઠિપુત્ર શક્તિકુમાર નિ + વસ્)

ઉત્તરમ્: શ્રેષ્ઠિપુત્ર: શક્તિકુમાર: નિવસતિ સ્મ ।

(2) કૂવા ઉપર એક વિરલભૂષણા કન્યાને જોઈ.

(કૂપ એકા વિરલભૂષણા કુમારી દૃશ્)

ઉત્તરમ્: કૂપે એકા વિરલભૂષણા કુમારી દૃષ્ટા ।

(3) શેઠના પુત્રને પોતાના ઘરે લઈ આવી.

(શ્રેષ્ઠિપુત્ર સ્વગૃહ આ + ની)

ઉત્તરમ્: શ્રેષ્ઠિપુત્રં સ્વગૃહમ્ આનીતવતી ।

4) તેનાથી ધન મળે છે.

(તત્ ધન મિલ્)

ઉત્તરમ્: તેન ધનં મિલતિ ।

5) ધનથી શાક ઘી અને તેલ લાવું છું.

(ધન શાક ઘૃત તૈલ ચ આ + ની)

ઉત્તરમ્: ધનેન શાકં ઘૃતં તૈલં ચ આનયામિ ।

8. માતૃભાષાયામ્ ઉત્તરાણિ લિખત ।

માતૃભાષામાં ઉત્તર લખો.

(1) શક્તિકુમાર બાવીસ વર્ષનો થતાં શું વિચારે છે?

ઉત્તરમ્: શક્તિકુમાર બાવીસ વર્ષનો થતાં તેને ચિંતા થવા લાગી કે જીવનમાં જો પત્ની ન હોય અથવા તો પત્ની હોય પણ તે ગુણિયલ ન હોય તેવા મનુષ્યને સુખ મળતું નથી. તે વિચારે છે કે ગુણિયલ પત્ની કેવી રીતે મેળવું?

(2) ગુણવતી કન્યાની પરીક્ષા માટે શક્તિકુમારની યોજના શી હતી?

ઉત્તરમ્: ગુણવતી કન્યા ની પરીક્ષા માટે શક્તિકુમારની યોજના હતી કે જે કન્યા એક પ્રસ્થ ડાંગરમાંથી વિવિધ પ્રકારનું સુરુચિપૂર્ણ ભોજન જમાડી શકે તે કન્યા સામે તે વિવાહનો પ્રસ્તાવ મૂકશે.

(3) કન્યા શું વેચે છે અને તેનાથી શું મેળવે છે?

ઉત્તરમ્: કન્યા ડાંગરમાંથી છુટા પડેલા ફોતરા ને દાસીની મદદ થી સોનીને વેચે છે અને તેમાંથી મળેલ ધન વડે લાકડાં મેળવે છે. ચોખ્ખા રંધાયા બાદ એ લાકડાંને પાણીથી ઠંડા કર્યા બાદ મળેલા કોલસાને વેચી તેમાંથી મળેલા ધન વડે શાક, ઘી, દહીં અને તેલ ની ખરીદી કરે છે.

(4) કન્યાએ શક્તિકુમારની ભોજનરુચિ કેવી રીતે વધારી?

ઉત્તરમ્: ભોજન કરતાં કરતાં વચ્ચે વચ્ચે ભોજનની વાનગીઓ અને વિવિધ પદાર્થોના વર્ણન દ્વારા કન્યાએ શક્તિ કુમારની ભોજનરુચિ વધારી.

(5) શક્તિકુમારે શેનાથી આકૃષ્ટ થઈને કન્યાની સામે વિવાહ નો પ્રસ્તાવ કર્યો?

ઉત્તરમ્: કૃત્ત એક પ્રસ્થ જેટલીજ ડાંગર માંથી અવનવી અને સુરુચિપૂર્ણ વાનગીઓ બનાવનારી કન્યાના બુદ્ધિચાતુર્યથી આકૃષ્ટ થઈને શક્તિકુમારે તેની સામે વિવાહનો પ્રસ્તાવ કર્યો.

9. માતૃભાષાયાં સક્ષિપ્તં ટિપ્પણં લિખત ।

માતૃભાષામાં ટૂંકનોંધ લખો.

(1) શક્તિકુમારની પરિયોજના

શક્તિ કુમાર એ ગુણવાન યુવક છે. તે માને છે કે જીવનમાં સુખ મેળવવા માટે અનુરૂપ ગુણ વાળી પત્ની હોવી જરૂરી છે. આથી આવી ગુણવાળી પત્ની મેળવવા તેણે એક પરીક્ષાયોજના બનાવી છે. પરીક્ષાયોજના મુજબ જે તે કન્યાએ એક પ્રસ્થ ડાંગરમાંથી વિવિધ વાનગીઓ બનાવી તેને જમાડવાની છે. અને જે કન્યા તેની આ પરીક્ષા યોજનામાં સફળ થશે, તેની સામે તે વિવાહ નો પ્રસ્તાવ મુકશે. આમ નક્કી કરી શક્તિકુમારે, ગુણિયલ પત્નીની શોધમાં એક પ્રસ્થ ડાંગર લઈને જુદાજુદા પ્રાંતમાં ભ્રમણ કરવાનું શરુ કર્યું.

(2) ગુણવતી કન્યાનું આયોજન

પરીક્ષાયોજના પ્રમાણે શક્તિકુમાર પાસેથી મળેલી એક પ્રસ્થ ડાંગરને, ગુણવતી કન્યાએ તડકામાં તપાવી અને ખાંડીને તેમાંથી ચોખા અને ફોતરાં અલગ કર્યાં. ફોતરાંને દાસી દ્વારા સોની પાસે વેચીને તેમાંથી લાકડા મેળવ્યાં. અને લાકડાની મદદથી ડાંગરમાંથી છૂટાં પડેલા ચોખા રાંધ્યા અને રંધાયા બાદ સળગતાં લાકડાંને ઠારીને તેમાંથી મળેલા કોલસાને વેચ્યા. કોલસા વેચ્યાં બાદ મળેલા ધન માંથી શાક, ઘી, તેલ, અને દહીં ની ખરીદી કરી. આમ ગુણવતી કન્યાના આ આયોજનમાં તેની કુશળતા અને બુદ્ધિચાતુર્ય જોવા મળે છે.

9. માતૃભાષાયામ્ અનુવાદં કુરુત ।

માતૃભાષામાં અનુવાદ કરો.

1. તત્કથં ગુણવતીં માર્યામ્ અહં વિન્દેયમિતિ।

ઉત્તરમ્: તો કઈરીતે હું આવી ગુણવતી પત્નીને પ્રાપ્ત કરું ?

2. एकदा स कावेरीतीरपत्तने समागतः।

ઉત્તરમ્: એકવાર તે કાવેરી નદીના તીરે આવેલા નગરમાં આવી પહોંચે છે

3. स्वर्णकाराय विक्रेतुं घात्रीमुक्तवती ।

ઉત્તરમ્: સોનીને વેચવા માટે તેણે દાસીને કહ્યું.

4. ઉષ્ણીકૃતે જલે ચ તાન્ પ્રક્ષિપ્તવતી।

ઉત્તરમ્: અને ગરમ કરેલા પાણીમાં તે ચોખ્ખાને ધોયા.

5. અતિથયે પ્રથમં સ્નાતું નિવેદિતવતી ।

ઉત્તરમ્: અતિથિને પ્રથમ સ્નાન કરવા નિવેદન કર્યું.

